

王茂荫被马克思写进《资本论》史实考¹

曹天生 张琨

（中国人民解放军蚌埠坦克学院）

中文摘要：王茂荫是马克思在《资本论》中唯一提到的中国人。根据笔者的研究，其经过是：俄国驻北京布道团第13班的修士大司祭巴拉第搜集到清廷内阁关于纸币的奏折，然后交于修士司祭叶夫拉姆皮译成俄文，并由巴拉第编入《俄国驻北京布道团人员论著集刊》第三卷，于1857年出版。1858年德国人卡尔·阿伯尔博士和F·阿·梅克伦堡将《集刊》前三卷选译出版了德文版《俄国驻北京公使馆关于中国的著述》，马克思就是根据德文版该书了解到王茂荫及其货币观点的，从而在《资本论》第一卷中作了标号为（83）的注释。鉴于资料宝贵，本文特全录俄文，并附译文，又录王茂荫《法折》，供读者三相对照研究，以使读者全面了解王茂荫被马克思写进《资本论》的详细过程，并进一步理解马克思在其巨著中提到王茂荫及其货币理论的意义。

关键词：马克思；王茂荫；货币观点；叶夫拉姆皮巴拉第

王茂荫（1798—1865）是马克思在其巨著《资本论》中唯一提到的中国人。马克思是这样提到王茂荫的：

清朝户部右侍郎王茂荫向天子上了一个奏折，主张暗将官票宝钞改为可兑现的钞票。在1854年4月的大臣审议报告中，他受到严厉申斥。他是否受到笞刑，不得而知。审议报告最后说：“臣等详阅所奏……所论专利商而不便于国。”（《帝俄驻北京公使馆关于中国的著述》，卡尔·阿伯尔博士和F·阿·梅克伦堡译自俄文，1858年柏林版第1卷第54页）

马克思的这段话见于人民出版社1975年中文第1版《资本论》第1卷第146—147页（83）的注释。

王茂荫，安徽歙县人，他34岁中进士，道光朝先后任主事、员外郎等职；咸丰、同治朝先后任过陕西道监察御使、山西道监察御使、礼部给事中、兵部给事中、户部右侍郎兼管钱法堂事务、兵部左侍郎、吏部右侍郎等职。作为言官，王茂荫在任职期间，不断向最高统治者谏言，为巩固封建统治出谋划策，其思想主要体现在《王侍郎奏议》中。学术界普遍认为，王茂荫的货币思想是我国封建社会货币理论的最高成就，也正因如此，在1864年出版的德文版《资本论》第1卷第1篇第3章中，当马克思在谈到货币或商品流通，论述“强制流通的国家纸币”问题时指出：“这种纸币是直接从金属流通中产生出来的。而信用货币产生的条件，我们从简单商品流通的观点来看还是根本不知道的。但不妨顺便提一下，正如本来意义的纸币是从货币作为流通手段的职能中产生出来一样，信用货币的自然根源是货币作为支付手段的职能。”²

”为此，马克思作了上引的那个注释，专门提到了王茂荫关于“主张暗将官票宝钞改为可兑现的钞票”的观点。这段话的德文原文是：

“Der Finanzmadarin Wan-mao-in lieSS Sich breigehen, dem Sohn deS Himmels ein Projekt zu unterbreiten, welcheS verSteckt auf Verwandlung der ChineSiSchen Reich SaSSignaten in konvertible BankS noten hinzielte. Im Bericht deS ASSignaten KomiteS

vom April 1854 erhielt er den Kopf gewaschen. Ob er auch die obligate Tracht EambuShie erhielt, wird nicht gemeldet. ‘DaS Komitee’, lautet es am Schlusse des Berichtes, ‘hat Sein Projekt aufmerksam erwogen und findet dass alles in ihm auf den Vorteil der Kaufleute ausgeht und nichtS für die Krone vorteilhaft ist.’

(‘Arbeiten der Kaiserlich Russischen Gesandtschaft zu Peking über China. Aus dem Russischen von Dr. K. Abel und F. A. Mecklenburg, Berlin 1858’, Bd.I.S.47 ff.)”

那么，王茂荫是如何被马克思写进《资本论》的呢？现根据笔者所掌握的材料就这个问题作些考证，以揭示这个问题的来龙去脉。

一

根据马克思在《资本论》中的注释，马克思是根据德国人卡尔·阿伯尔博士和 F·阿·梅克伦堡根据俄文翻译的 1858 年柏林德文版《帝俄驻北京公使馆关于中国的著述》第 1 卷第 54 页而了解到王茂荫的货币观点的，因此，我们必须考察俄文版《帝俄驻北京公使馆关于中国的著述》，而问题就在于实际上并不存在俄文版《帝俄驻北京公使馆关于中国的著述》这本书。是什么原因呢？这实际上是翻译上的失误所造成的。中山大学历史系蔡鸿生教授曾对此作过专门研究，他指出：“马克思直接参考的那部 1858 年柏林版德文书，无论全集本还是单行本《资本论》，都译作《帝俄驻北京公使馆关于中国的著述》，这是很不确切的。因为，‘帝俄驻北京公使馆’是 1860 年（咸丰十年）根据《中俄北京条约》正式设立的，而公使巴留捷克迟至 1861 年 7 月 8 日才到任。在此之前，北京只有‘俄罗斯馆’，即俄国驻北京布道团的驻地（位于东江米巷玉河桥西街北），其性质、任务和成员，与公使馆完全不同。查德译本所依据的俄文原著，其实是《帝俄驻北京布道团人员论著集刊》。这是一套 4 卷本的汉学丛刊，第 1 至第 3 卷刊于 1852—1857 年，第 4 卷刊于 1866 年，均由俄国外交部亚洲司在彼得堡印行。1909—1910 年再版，承印者为俄国驻北京布道团附属圣母安息教堂印刷所。《论著集刊》前 3 卷问世后，即由卡尔·阿伯尔博士和 F·阿·梅克伦堡译成德文，于 1858 年分两卷在柏林刊行（Arbeiten der Kaiserlich Russischen Gesandtschaft zu Peking über China, Sein Volk, Seine Religion, Seine Institutionen, Socialen Verhältnisse. Aus dem Russischen nach dem in St.Petersburg 1852-1857 veröffentlichten Original von Dr. Car. Abel und F. A. Mecklenburg. Berlin, 1858）。德译本是选本，而且正文与注释是分卷出书，故编次较俄文原著有所变动，记述王茂荫事迹的文章，原载于第 3 卷，而在德文版中则被编入第 1 卷去了。³”既然马克思是根据德文版《帝俄驻北京公使馆关于中国的著述》而了解到王茂荫的货币观点的，又因为该书是根据俄文版《俄国驻北京布道团人员论著集刊》（1852—1857）而译的。这就不能不说到这套《俄国驻北京布道团人员论著集刊》从作者的写作、编译到出版的有关情况。

根据笔者委托曾在俄罗斯莫斯科普希金语言学院深造的何英玉博士到俄罗斯国家图书馆查找并复印到的俄文版《俄国驻北京布道团人员论著集刊》，确知该书共 4 卷，由彼得堡军校总部印刷厂印刷，又经俄语专业科班出身的张琨女士的翻译，该书 4 卷共由 28 篇论文和资料组成。其中，第一卷于 1852 年出版，篇目有：“满洲王朝的发祥和最初情况”、“今统治中国的清王朝始祖的出身和满洲民族名称的由来”、“中国人口历史概述”、“中国人制造墨、香粉和胭脂的方法”、“佛陀传”等 5 篇。第二卷于 1855 年出版，篇目有：“中国的土地所有制”、“古代佛教历史概述”、“中国的算盘”、“中国佛教徒的戒律及传戒仪式”、“中国

医学”、“中国和西藏交往史概述”等6篇。第三卷于1857年出版，篇目有：“明朝灭亡时期北京大事记”、“论中国的制盐业”、“中国马铃薯的培植”、“御稻米或香稻米”、“中国手术中止痛药的应用和水疗法”、“中国人关于长崎⁴的札记”、“基督教在中国”、“7世纪的景教碑”、“中国人的家庭礼仪”、“天津与上海间的海上交通”、“香港”、“养蚕业”、“道教”、“内阁关于纸币的奏折”等14篇。第四卷于1866年出版，篇目有：“关于成吉思汗的蒙古古老传说”、“西游记”、“中国的穆斯林”等3篇。这套著述的发起者和主持人是沙俄驻北京布道团第13班的头面人物巴拉第。

巴拉第（1817—1878），俄罗斯驻北京布道团的神职人员，为修士大司祭，俗名为彼·伊·卡法罗夫，是俄国19世纪著名的汉学家。俄罗斯布道团在北京的驻地俄罗斯馆。俄罗斯馆的设立，最早可追溯到清康熙年间。当时，清朝廷用“理藩”的观点看待俄国，给予俄罗斯“特设邸舍，以优异之”的待遇。根据《筹办夷务始末》卷44得知，俄罗斯馆有南、北二馆：“南馆地当教民巷，系通衢耳目、易得见闻之处。惟北馆地当东直门内东北隅，向称不静之所，旗民杂处，且多贫苦之家。”根据清理藩院的安排，俄罗斯馆起初只供俄人住宿。到雍正五年（1727）签订《恰克图界约》后，才成为一所专用的俄罗斯馆。又据《朔方备乘》卷12记载：“驻京俄罗斯之达喇嘛、学生等，每届十年换班。”自康熙十四年（1715）第一班进驻北京，到咸丰八年（1858）《中俄天津条约》改订班期，俄国布道团共有13班，以后又缩短了班期。自嘉庆二十四年（1819）俄国外交部亚洲司成立后，为适应日益扩大的对华事务和出于显而易见的政治目的的需要，俄国政府迫切希望北京布道团更快地造就大批“中国通”。以俄罗斯馆为驻地的北京布道团，实为俄国政府的官方代表。它兼有宗教、外交与经济职能，同时又是一个从事“汉学研究”的机构，组织开展对中国的民族研究、经典研究、辞书编纂、图籍收藏和社会调查等活动，并进而造就出一批接一批的为沙皇政权服务的“中国通”。这些人虽然客观上对中俄文化的传播做了一些工作，但更多的是在中国假布道、学习汉语等之名，越来越频繁地为俄国政府搜集情报，收买汉人充当内奸等，干了一些不可告人的勾当。

俄国驻北京布道团的修士大司祭，清朝文献译作“达喇嘛”，也有译作“阿里西满得力”的，其源出希腊语，意为“一院之长”，故修士大司祭又有称“掌院修士”的。在东正教会的教阶制中，是位居主教之后的高级修士。北京布道团的团长，均由修士大司祭担任。俄国最高宗教事务会议授予他对全团实行家长制统治的权力。北京的修士大司祭隶属伊尔库茨克主教区，在外交和教务上主要的职责是：及时传递俄国枢密院以及外交部亚洲司、东西伯利亚总督府与清朝理藩院之间的来往公文；经常向俄国政府呈送有关中国内政与外交的情报；编写述职报告，包括布道事业的进度及神职人员、随班学生的表现等项目；主持团内总务会议和它的重大宗教活动等。

巴拉第是俄国布道团的第13班的修士大司祭，道光二十九年（1849）来华，咸丰八年（1858）换班返俄，在北京共住10年。第13班布道团，是汉学人才辈出的一班。在巴拉第任职期间，他发起编辑和出版了《俄国驻北京布道团人员论著集刊》。由于是巴拉第发起和主持出版了《俄国驻北京布道团人员论著集刊》，又由于长期未被译成汉文出版，因此，国内人长期以为是巴拉第写了那篇关于介绍王茂荫及其货币观点的文章的。如谭彼岸就曾推测：“巴拉第在咸丰四年六月三十日上理藩院呈文之时，正是《资本论》中的王茂荫所提到的‘一八五四年四月核议钞法会奏中’之时，时间相隔仅两个月，王茂荫议行钞法事件关系咸丰朝的财政甚大，因钞法不行，又上《再议钞法折》，而‘大受申饬’，这件事一定轰动北京，巴拉第出入理藩院，探知此消息，采为《俄国驻北京的大使馆的关于中国的研究》（即《俄国驻北京布道团人员论著集刊》——本文作者说明）中的资料，是很可能的。我希望苏联史学工作者，能就近用俄文原本校读《资本论中的王茂荫》脚注，也许在巴拉第的一八五八年的日记中可能发现与王茂荫有关系的史料亦未可知，希望他们有资料之便认真的作一番

考证，这未始不是一个很好的考据课题吧。⁵”又如彭泽益更加肯定的认为：“马克思在《资本论》中引用王茂荫条陈钞法受斥事件来作为讨论货币问题的例子，史事是斑斑可考的，马克思之所以能应用这事件的资料，主要是由当时俄皇派驻北京的教士巴拉第（The Archimandrite Palladius）把它翻译介绍到俄国文献里去，然后亚培尔（Dr. K. Abel）和麦克伦堡（F.A. Mecklenburg）（现一般译为卡尔·阿伯尔博士和 F·阿·梅克伦堡——本文作者说明）由俄文译成德文。⁶”实际上他们都只说对了一半，作为发起人和主持者，巴拉第客观上是介绍王茂荫的人之一，但直接和实际写作、编译那篇“关于纸币的奏折”的是修士司祭叶夫拉姆皮。根据蔡鸿生教授的考证：“此人生于 1822 年，俗名叶里塞·伊凡诺夫，出身彼得堡神学院，入僧籍后取法号‘叶夫拉姆皮’。1849 年（道光二十九年）加入以巴拉第为首的俄国驻北京布道团第 13 班来华，任修士司祭，至 1858 年（咸丰八年）换班返俄，共住北京 10 年。”“叶夫拉姆皮居留俄罗斯馆期间，翻译过《列子》，并编写了太平军在‘天京’的报导（道）。此外，还曾撰述《中国人关于安南的纪事》，载于《东方文汇》1877 年第 1 辑⁷。”

二

查俄文版《俄国驻北京布道团人员论著集刊》第三卷中《内阁关于纸币的奏折》一文，就是注明是由修士司祭叶夫拉姆皮译自中文的。因为资料珍贵，不易得到，故录俄文该全文如下：

ДОКЛАДЪ КОМИТЕТА,
составленнаго изъ членовъ верховнаго со
вета, подъ председательствомъ князя
и-синъ, гунъ-цинъ-вана, брата императора.

Исполняя высочайшее повеление, комитетъ представляетъ на благоусмотрение вашего императорскаго величества мнение свое о присланномъ въ верховный советъ проекте советника палаты финансовъ, Ванъ-мао-иня, о государственныхъ ассигнацияхъ.

Въ четвертый годъ правления Сянь-фынъ, третьей луны, 5 числа (21 марта 1854 года), въ верховномъ совете полученъ следующий указъ: 《Ванъ-мао-инъ, будучи советникомъ палаты финансовъ, действуетъ только по указанию купцовъ, а потому, и въ докладе своемъ, онъ предлагаетъ меры и средства, которыя выгодны для купцовъ и совершенно бесполезны для правите

льства. Неужели сердце его до такой степени нечувствительно къ пользамъ государства? И самъ же еще просить судить его, думая темъ о правдаться предъ целымъ светомъ! Очевидно, что онъ не сошелся въ мнѣнiяхъ съ (министромъ) Ци - цзюнь - цзао и не въ ладахъ съ нимъ. Но человеку, изучившему творения древнихъ мудрецовъ, приличенъ ли такой образъ дѣйствiй? Онъ говоритъ, что если будетъ и разжалованъ, то не посмеетъ роптать или раскаиваться; но если бы я, въ справедливомъ негодованiи, въ самомъ деле отрешилъ его, то онъ тайно и чрезъ другихъ станетъ изыскивать сотни способовъ вредить нашимъ дѣйствiямъ. Въ своемъ проекте, онъ, повидимому, желаетъ успешнаго хода государственнымъ ассигнациямъ; но въ сущности, думаетъ только остановить ихъ ходъ и, доведя дела до крайности, заставить, чтобы по необходимости дѣйствовали по его планамъ. Вотъ какiя сети ставилъ онъ, думая, что я ихъ не замечу! Повелеваю членамъ (государственнаго) верховнаго совета, разсмотрѣвъ этотъ проектъ, передать Гунъ-цинъ-вану и Цзай-цюаню, дабы они, немедленно обсудивъ его, представили о немъ свое мнѣние, для предупреждения пустыхъ толковъ.»

Советникъ Ванъ-мао-инъ въ своемъ проекте говоритъ: «Со времени изобретения ассигнаций, употребленiе ихъ никогда не было долговечно. При династiяхъ Танской и Сунской существовали ассигнации подъ названiями: фэй-чао, цзяо-цзы, нянь-цзы, которыя, судя по ихъ названiю и назначенiю, до техъ поръ пользовались кредитомъ, пока имели достаточные фонды. Только династiя Юанъ совершенно запретила употребленiе серебра и монеты, оставивъ одне ассигнации: ни правительство не выпускало въ народъ, ни народъ не представлялъ правительству другихъ денегъ, кроме ассигнаций, и номинальныя деньги заменяли действительныя; но известно, что и эта система была мало по малу изменена. При Минской династiи въ народъ выпускаемы были одне ассигнации, а въ казну принимались только монета и серебро, — отчего ассигнации, едва появились, какъ и потеряли всякий кредитъ. Такова была

судьба ассигнаций при разныхъ династияхъ. По этому, еще въ первый годъ правления, я представлялъ проектъ о введеніи ассигнацій, которыя имели бы действительные фонды. При нынешнихъ затруднительныхъ обстоятельствахъ, прежде предложенные мною способы неприложимы, и только способъ, какъ изъ казны выпустить монету съ ассигнаціями, въ известной пропорции, такъ и въ казну принимать въ той же самой пропорции, былъ бы хорошъ; но въ столице расходы казны чрезвычайны, а сборы не велики; въ армию лишь отпускаются деньги, а не получаютъ оттуда; въ провинціальныхъ городахъ на оборотъ деньги только собираются въ казну, а не выпускаются изъ казны. Если въ этомъ обращеніи государственныхъ капиталовъ не будетъ участвовать купечество, то и ассигнаціи не будутъ имѣть успеха, а пока купечеству не доставленъ будетъ способъ, что бы оно изъ обращенія ассигнацій извлекало выгоды, до техъ поръ оно не приметъ государственныхъ ассигнацій въ торговые обороты. Внимательно обсудивъ этотъ предметъ, я предлагаю четыре способа, которые, бывъ сообразны съ желаніями купцовъ, могутъ дать ходъ и движеніе государственнымъ ассигнаціямъ.»

Разсуждая о государственныхъ ассигнаціяхъ, комитетъ думаетъ, что оне введены, по причине чрезвычайныхъ расходовъ государства, какъ для пользы казны, такъ и для выгодъ народа. Оне могутъ удобно и съ пользою обращаться между войсками и народомъ, для ежедневныхъ ихъ потребностей, напримеръ: всякій купецъ, приезжающій въ столицу съ известными товарами, имея возможность продать ихъ на серебро, или монету, можетъ также продать ихъ и на государственный ассигнаціи. Приобретвъ такимъ образомъ государственный ассигнаціи и возвратясь домой, можетъ на нихъ снова покупать товары и такимъ образомъ оне пойдутъ въ ходъ. Но если желательнo, что бы купечество употребляло въ торговле ассигнаціи, необходимо, что бы и народъ, въ каждой губерніи, желалъ имѣть ихъ; а что бы народъ желалъ приобрести ассигнаціи, надо требовать, что бы подати и все казенныя повинности были взим

аемы отъ народа, въ установленной палатою финансовъ пропорции, серебромъ и ассигнациями. Только надо непременно принимать ассигнации отъ самихъ плательщиковъ податей, а не отъ спекулянтовъ, напередъ скупившихъ ассигнации. Ныне лана чистаго серебра, на полный весъ, по биржевому курсу меняется по 5 тысячъ слишкомъ малыхъ чоховъ, а между темъ ассигнация въ 4 тысячи чоховъ, или ассигнация въ лану серебра, ценимая палатою финансовъ также въ 4 тысячи малыхъ чоховъ, заменяетъ въ податяхъ лану настоящаго серебра. Народъ, платя часть казенныхъ повинностей ассигнациями, можетъ чрезъ то сделать большия сбережения. Почему же народу не принимать бы ассигнаций? или бояться ихъ? А между темъ, едва ассигнации были выпущены, какъ тотчасъ упали въ курсе. Причина та, что пока народъ еще не ознакомился съ государственными ассигнациями, и купечество еще не успело обменять на нихъ своихъ товаровъ, спекулянты заблаговременно скупили множество ассигнаций, платя по 600 и 800 чоховъ за ассигнацию въ 1000 чоховъ и отправясь съ ними по городамъ, продавали ихъ правительственнымъ лицамъ. Неблагодонамеренные градоправители при сборе податей по прежнему взымали съ народа одно чрезвычайно дорогое серебро и, накупивъ весьма дешевыхъ ассигнаций, представляли ими государственныя подати въ казначейства. Такимъ образомъ, ни правительство еще не видело наличнаго серебра, ни народъ не облегченъ въ повинностяхъ, а только доставленъ случай мелкимъ чиновникамъ обогатиться, и теперь никто не желаетъ иметь ассигнаций. По этому главными виновниками безуспешнаго хода государственныхъ ассигнаций были презренные торгаши. Следуетъ только принять строгія меры, определивъ наказаніе за подобныя злоупотребления и дела получаютъ правильный ходъ. Какъ же советникъ Ванъ-мао-инъ утверждаетъ, что областные начальники, станутъ ли принимать ассигнаций отъ подрядчиковъ, или отъ самаго народа, — это будетъ все равно. Онъ самъ подалъ мысль о введеніи ассигнаций, а теперь, говоря подобнымъ образомъ, онъ полаг

а есть препятствие свободному ходу ихъ. Это для насъ непостижимо! Разсмотревъ съ должнымъ вниманиемъ все четыре статьи проекта, комитетъ высказываетъ о нихъ свое безпристрастное мнение.

въ проекте Ванъ-мао-иня предлагается:

1.) «Дозволить владельцамъ государственныхъ ассигнаций получать на нихъ монету.»

Въ подлинномъ докладе представляются следующие доводы: «Монетный дворъ ежемесячно доставлялъ въ палату финансовъ по 60 миллионовъ чоховъ; а со времени введения большихъ монетъ, въ 10 и 50 чоховъ началъ доставлять около 110 миллионовъ чоховъ; теперь же, когда начали лить монету въ 100 и более чоховъ, можно отлить ее въ месяцъ более, чемъ на 200 миллионовъ чоховъ. Если палата станетъ выпускать, какъ и в последние предъ симъ месяцы, только по 110 миллионовъ ежемесячно, то въ теченіе трехъ месяцевъ въ казначействе можетъ скопиться более 300 миллионовъ чоховъ; или если даже увеличить выпускъ противъ последнихъ месяцевъ 50 миллионами, въ такомъ случае, чрезъ 6 месяцевъ, въ казначействе можетъ скопиться остатковъ 300 миллионовъ чоховъ. При этомъ объявить народу, что чрезъ полгода онъ можетъ являться съ государственными ассигнациями и получать на нихъ монету. Народъ, узнавъ, что есть монета и что можно получать ее безвозбранно, не станетъ и торопиться обменивать ассигнации. Естественно, когда есть монета и можно получать ее всякому, никто не спешитъ ея получениемъ. Въ случае же, если бы монеты не стало, а народъ продолжалъ предъявлять ассигнации и не было бы возможности удовлетворить всехъ, то и тогда ничто не воспрепятствуетъ объявить, что въ этотъ срокъ выдача приостановлена, а позволяется снова чрезъ полгода являться всякому за получениемъ монеты. Народъ, убедившись, что ассигнации не совершенно пустая вещь, самъ собою не станетъ спешить меною ихъ на монету. Это важный и необходимый способъ, успокоитъ народное сомнѣніе.»

Комитетъ думаетъ, что государственное казначейство увеличило выпускъ монеты большими чохами, собственно, для пополнения недостатка серебра на жалованье и провиантъ войскамъ. Вся монета, сколько ея отливается, выпускается на жалованье, а не сберегается въ казначействе; а такъ какъ и всей монеты все еще недостаточно на текущие расходы, то по необходимости пришлось пополнять этотъ недостатокъ ассигнациями. Если убавить выпускъ монеты, въ каждый мѣсяцъ, болѣе чѣмъ на 100 миллионѣвъ чохѣвъ, то откуда и чѣмъ замѣнить этотъ недостатокъ на текущие расходы? Очевидно, что потребуется еще увеличить выпускъ ассигнацій на 100 миллионѣвъ. Имея же монету, не выдавать ея, а выпускать вмѣсто ея ассигнаціи, велевъ народу чрезъ полгода являться за монетою, и, по наступлении срока выдачи, удовлетворивъ однихъ сполна, другимъ велеть еще ожидать полгода, — въ этомъ способѣ комитетъ не видитъ ни какой пользы. При томъ же, если бы количество сбереженной монеты совершенно равнялось количеству выпущенныхъ вмѣсто нея ассигнацій, то сумма ассигнацій, выпущенныхъ въ прежніе мѣсяцы и теперь выпускаемыхъ въ определенномъ законѣмъ количествѣ, будетъ превышать сумму монеты неизвѣстно во сколько разъ? Выдавая монету за ассигнаціи въ полгода одинъ разъ, почему знать, кому выдавать ея и кому не выдавать? А между тѣмъ, съ каждымъ годѣмъ, количество ассигнацій будетъ умножаться. Вообще, выдача по триста миллионѣвъ чохѣвъ въ обменъ ассигнацій, чрезъ каждыя полгода, послужитъ народу только поводомъ къ раздору и безпорядкамъ. Ванъ-мао-инъ говоритъ, что это успокоитъ народъ, а мы думаемъ, что это лишь поселитъ въ народѣ сомнѣніе и болѣе ничего. Средства предлагаемыя въ этой статьѣ неудобны исполнимы, а потому и не должны быть приняты.

2.) «Дозволить народу на казенныя ассигнаціи получать серебро.»

Разсмотрѣвъ эту статью проекта, комитетъ совершенно согласенъ съ высочайшимъ мнѣніемъ.

емъ, что она выгодна лишь купцамъ, а отнюдь не правительству. Напримеръ, въ проекте говорится: «Если желательно, чтобы государственныя ассигнации имели успехъ, надо стараться, чтобы оне были приняты въ торговле; а въ торговле оне будутъ приняты лишь тогда, когда на нихъ можно будетъ получать настоящее серебро. Ныне въ каждой губернии собираются подати и разныя пошлины чистымъ серебромъ; но такъ какъ можно дозволить, вместо серебра, при взносе податей, представлять известную часть ассигнациями, то почему не дозволить за казенныя ассигнации получать серебро, объявивъ купцамъ, что они могутъ являться, съ имеющимися у нихъ государственными ассигнациями, въ конторы, где сплавляется податное серебро, и тамъ обменивать ихъ? коль скоро повсюду станутъ выдавать серебро за государственныя ассигнации, то и самыя ассигнации безпрепятственно станутъ приниматься.»

Въ этой статьѣ Ванъ-мао-инъ предлагаетъ, чтобы правительство выпускало чистое серебро и покупало пустыя ассигнации, а также народу предоставило одне пустыя ассигнации, а отъ него требовало настоящаго серебра. Лучшаго средства — отнять у народа способы его пропитания, а купцамъ наполнить свои мешки и кладовыя, — нельзя и придумать! подати и пошлины, собираемыя наличнымъ серебромъ, составляютъ обычный государственный доходъ, и начальники провинцій, собравъ эти подати, должны ихъ представить изъ плавильныхъ конторъ въ казначейство серебромъ же. Когда податей и разныхъ сборовъ будетъ достаточно для государственныхъ потребностей, тогда и ассигнации окажутся не нужными, — это весьма ясно: къ чему выпускать повсюду на разныя расходы ассигнации, когда казна богата наличнымъ серебромъ? эта статья также неудобно исполнима, а потому и отвергается.

3.) «Пригласить торговые дома употреблять на покупку серебра государственныя ассигнации.»

Въ этой статьѣ говорится: «Торговые дома,

сколько ни соберутъ частныхъ ассигнаций, от правляются съ ними ежедневно на биржу и покупаютъ серебро; а меняльныя лавки являются на биржу съ серебромъ и покупаютъ чохи. Не бесполезно было бы предложить бирже, чтобы она отъ покупающихъ серебро на частныя ассигнации требовала въ известной пропорции и государственныхъ ассигнаций. Такимъ образомъ купцы, зная, что на казенныя ассигнации можно купить серебро, безъ опасения станутъ принимать ихъ; а коль скоро въ лавкахъ и на рынкахъ станутъ принимать государственныхъ ассигнаций, то и потребители, обыкновенно разменивающие серебро на легкую монету, непременно будутъ представлять въ лавки государственныхъ ассигнаций. При этомъ еще можно пригласить всехъ меняль, чтобы они, при размене серебра, прибавляли къ ассигнациямъ своей лавки известную часть и казенныхъ ассигнаций; а когда меняльныя лавки станутъ выдавать казенныя ассигнации наравне съ своими, то народъ, меняющий серебро на частныя ассигнации, безъ опасения станетъ принимать и казенныя.»

Разсмотревъ эту статью проекта, комитетъ находитъ, что все въ ней сказанное можетъ случиться уже тогда, когда ассигнации сами собой приобретутъ кредитъ. Каждый купецъ ведетъ свои дела, какъ самъ знаетъ: голоденъ, — такъ есть, чувствуя жажду — пьетъ, и нетъ необходимости увещевать его къ этому. Предложенный способъ неудобно исполнимъ.

4.) «Предложить закладнымъ лавкамъ, при выпуске и приеме капиталовъ, прибавлять часть и казенныхъ ассигнаций.»

Въ этой статье докладчикъ разсуждаетъ такъ: «Ныне, если кто уплачиваетъ долгъ въ закладную лавку и представляетъ для этого казенныя ассигнации, то лавка не смеетъ не принять ихъ. Но при заеме денегъ, подъ залогъ вещей, почти никто не желаетъ принимать казенныя ассигнации, такъ что оне только поступаютъ въ закладныя лавки, а не выходятъ изъ нихъ. Можетъ статься, что собственный капиталъ

лавки скоро истощится, а казенные ассигнации только сберегаются, но не поступают деньги въ оборотъ, и лавка по необходимости закроется; по закрытии же закладныхъ лавокъ, беднымъ людямъ не останется средствъ доставать деньги въ нужде. Посему я предлагаю пригласить закладные лавки, чтобы оне впредь, какъ при выпуске, такъ и при приеме капиталовъ, употребляли въ известной пропорции и казенные ассигнации.»

На это комитетъ отвечаетъ, что еще при первомъ выпуске ассигнаций, нарочно наклеены были повсюду объявления отъ палаты финансовъ, коими повелевалось, чтобы выпускаемые ассигнации безъ опасений были принимаемы, не только въ закладныхъ лавкахъ, но вообще повсюду, какъ между войсками, такъ и между народомъ. Посему и эта статья не можетъ быть принята.

Советникъ Ванъ-мао-инь, служа въ палате финансовъ и заведывая изготовлениемъ государственныхъ ассигнаций, не можетъ поддержать ихъ въ должномъ равновесии и только заботится о выгодахъ купцовъ, — а потому и весь проектъ его весьма неоснователенъ. Ныне расходы на армию чрезвычайны, и Ванъ-мао-инь, заведывая расходами казначейства, лучше всехъ знаетъ это; по этому онъ же долженъ бы, что есть силъ, стараться придумать такія меры, которыя равно были бы полезны и войску и народу. Комитетъ, разсмотревъ со вниманиемъ его проектъ, находитъ, что все въ немъ направлено къ пользе купечества и ничего нетъ полезнаго для казны, и такъ какъ Ванъ-мао-инь самъ подалъ мысль о введении ассигнаций, а теперь заботится лишь о выгодахъ купцовъ, но не о пользе правительства, то очевидно, что онъ забылъ свой долгъ, и потому его представления не должны быть приняты.

现据俄文，我们查核《王侍郎奏议》和有关资料，按照原文行文格式全文译出，便形成以下中文内容：

《内阁关于纸币的奏折》（由修士司祭叶夫拉姆皮译自中文）

内阁奏折

（内阁由以皇帝的弟弟、恭亲王奕訢为首的军机处成员组成）

奏为遵议户部侍郎王茂荫《再议钞法折》，恭折奏祈圣鉴事。

咸丰四年三月初五（1854年3月21日），军机处得旨：

“王茂荫由户部司员，经朕洊擢侍郎，宜如何任劳任怨，筹计万全。乃于钞法初行之时，先不能和衷共济，只知以专利商贾之词，率行渎奏，竟置国事于不问，殊属不知大体。复自请严议，以谢天下，尤属胆大。设使朕将伊罢斥，转得身后指使，百计阻挠，如是欺罔，岂能逃朕洞鉴耶？著恭亲王奕訢，亲王衔定郡王载铨严行审议具奏。”

户部侍郎王茂荫奏议：

“伏维自来钞法无传，然由唐、宋之飞钱、交子、会子，循名而思其义，则似皆有实以运之。独元废银钱不用，而专用钞。上下通以此行，为能以虚运，然闻后亦少变。至明，专以虚责民而以实归上，则遂不行。历代之明效如此，故臣元年所上，皆以实运虚之法。今时世所迫，前法不行，议者遂专于收上设法，意诚善矣。然京城放多而收少，军营有放而无收，直省州县有收而无放，非有商人运于其间皆不行，非与商人以可运之方、能运之利，亦仍不行。谨就现行法中，酌拟四条，以通商情而期转运，敬为皇上陈之。”

钞者，国家非常支出之需也，可裕国便民强军。如商人来京城易货后可得银钱，也可得钞；回程时，既可用钞进货，则钞可通行矣。然则若使商人用钞交易，则须使各省百姓乐于行使；而若使百姓乐于行使，则须按户部所定成数搭钞以完纳地丁钱粮关税盐课及一切交官等项；只是一定要收钞于民而毋收钞于投机商。现纹银一两按行情最多可当5000文，而钞4000文或由户部定价为4000文的钞银一两，交税时可抵现银一两。民以钞完纳部分官项，则可得余钱甚多。然则民何以不愿抑或惮于用钞？而因此，钞刚行就遭贬值。其咎于民暂不知钞，商人也未及用钞买卖，而投机商先以屯钞，1000文者只付600-800文，然后倒卖于各城。居心叵测的各直省督抚征收官项时仍旧只收紧俏昂贵的白银，还压价收钞，以钞上缴国库。由此则政府不见现银，百姓税压亦未得减。而只诸吏得以积富矣，所以现在无人乐收钞。因此，钞之不得以顺利运行应归咎于其唯利是图者。严惩其弊行，则事步入正轨矣。侍郎王茂荫奏议，在各州县收钞于商，与收钞于民，初无所异。其对行钞别有用心，并妄图阻之。真令人匪夷所思！慎议四条陈后，内阁秉公定议。

王茂荫陈曰：

1) “拟令钞可取钱也。”

其云：“户局向来月解部钱六万余串；自铸当十、当五十大钱，月约解十一万串；今加铸当百以上大钱，月可得二十余万串。若部中仍前月提十一万，则三个月后可积三十余万串；即较前月多提五万串，六个月后亦可积三十余万串。若出示许民半年以后以钞取钱，似属无难。现在民情望此若云霓，故崇实、伍辅祥皆奏及之。或谓倘三十万尽而不能给，将若何？臣谓此有二道：一则有钱可取，人即不争取。彼钱店开票，何尝尽见取钱？一则有钞许取，人亦安心候取。倘钱将尽而钞纷来，竟不能给，不妨示期停止，令半年后再取，人亦乐从。经过一次发钱，人知钞不终虚，自不急取。此法每年虽似多费数十万之钱，而实可多行百余

万之钞。如得准行，臣知不待发钱之日人心始安，即当出示之日而人心已安矣。此筹安人心之最要也。”

内阁认为，国库增加大面额铜钱的发行量，实际上是为了弥补发薪饷和军饷时白银的不足。无论铸造多少铜币，都是为了发饷用的，而不是为了缴到国库里去的；也正因为所有的铜钱还不够流通用，所以必要时不得不用钞来弥补这个不足。如果每月减少一亿多文铜钱的发行量，那从哪用什么来弥补这个不足呢？显而易见，还需要增大一亿文钞的发行量。有铜钱却不拿出去，而只发行钞来代替。还要让百姓半年后再来换铜钱，而那时却只能全数满足一部分人的需要，其余人还得再等半年，内阁不觉得这种方法有什么用。如果储备的铜钱远远不到代替它发行的钞的数值时，过去几个月发行的和现在正按法规数量发行的钞总额，将会超出铜钱数值不知多少倍？用铜钱换钞每半年一次，何以得知到时候该给谁不该给谁呢？而与此同时，钞的数量还会逐年递增。总之，每隔半年用于交换钞的三亿文铜钱只会给百姓以争执和骚乱的理由。王茂荫说这样能安人心。但臣等认为，这除了在百姓中激起怀疑的情绪外，毫无用处。此条断难执行，所以不宜采纳。

2) “拟令银票并可取银也。”

议其法，内阁甚同圣意，其确专利商贾，而无益于社稷。如其云：“欲求行远，必赖通商；欲求通商，必使有银可取。人疑无此如许现银以待取，而不知各省之钱粮关税，皆现银也。今既准以银票交官矣，此抵交之银不归之商人乎？既可准其抵交，何防准其兑取！”

王茂荫提议让政府放银收钞，同样地，提供给民的只有钞，却让他们缴纳现银。他所谓的最好方法就是：剥夺百姓的糊口之资，去填满商人的口袋和仓库。真是匪夷所思！用现银完纳的地丁钱粮关税盐课及一切交官等项是正常的国库收入，而且各省总督也应把税银统熔成锭上交国库。当一切交官等项能满足国家需求时，钞才会无用；——这是再清楚不过的：当国库现银充足时，还要到处发行用于各种开支的钞干什么？此条也不宜采纳。

3) “拟令各项店铺用钞可以易银也。”

其云：“各店铺日收市票，均赴钱市买银，而钱店则以银卖之。今请令钱店，凡以买票银者，必准搭钞，则各店铺用钞亦可易银，而不惮于用钞矣。各店铺不惮用钞，则以银易钱之人无非用之于各店铺，凡令钱店开票者亦可准令搭钞矣。各钱店开票亦可搭钞，则以银买各店铺之票而亦不惮于用钞矣。”

审议此条，内阁发现，其中所说的情况唯在钞已自行有实以运之时才会发生。商人自知该如何营生：饿了就吃，渴了就喝水，这些不用教也会。此条亦不通。

4) “拟令典铺出入均准搭钞也。”

条云：“查现在典铺取赎者，用钞不敢不收；而当物者给钞，率多不要。使典铺之钞有入无出，将来资本罄而钞仅存，不能周转，必至歇业。典铺歇业，贫人盖无变动之方。应请令嗣后出入均许按成搭钞，此一行自为周转之法。”

内阁答曰，早在第一批钞生产出来时，户部就特告，钞不仅在当铺里通行，还通行天下，民间和军中一样通行。因此，此条也不能通过。

户部侍郎王茂荫，主持钞的制作，不能保持它应有的平衡，反而只关心商人的利益，——因此，他的整个条陈是完全站不住脚的。现在军费开支很紧张，王茂荫负责国库的开支，比任何人都清楚这一点；他本应竭尽全力想出一个既有利于军队又有利于百姓的万全之策来。臣等详阅所奏，发现其所论专有利商而不便于国，因为王茂荫对钞的运行另有看法，现在他只关心商人的利益，而不顾社稷，显然，他忘记了自己的职责，因此，其奏不应被采纳。

经查《王侍郎奏议》中的《再议钞法折》一文，发现俄文《内阁关于纸币的奏折》一文就是修士司祭叶夫拉姆皮翻译的清内阁奉旨对王茂荫《再议钞法折》进行审议及提出处理意见的奏折。限于条件，我们没有查到与俄文内容完全相一致的内阁奏折，故，能与中文相对应的部分，照中文摘出，未找到的，不能与中文相对应的部分，则根据文意直接译出，在确保准确的前提下，并尽量贴近当时的书面语言表达方式。为使读者更清楚的了解叶夫拉姆皮俄译文的内容，现将王茂荫《再议钞法折》一文全文录出，供读者作俄文原文、笔者俄译中文和王茂荫《再议钞法折》⁸三相比照。

再议钞法折

奏为钞法未尽，敬陈管见，并沥下情，恭折奏祈圣鉴事：

窃维今日度支告匮，需饷方殷，不得不资行钞。然钞法贵于行之以渐，持之以信。伏读上谕，有“行之日久，中外俱可流通”之旨。仰见圣明洞鉴，固知发之不宜太骤也。

今至上年议行钞法以来，初用银票，虽未畅行，亦未滋累。至腊月行钱钞，至今已发百数十万。于是兵丁之领钞者，难于易钱市物；商贾之用钞者，难于易银置货。费力周折，为累颇多。臣察知其情，夙夜焦急，刻思有以补救之。惟臣既在户都，凡有所见，必取决于总理祁寯藻、尚书文庆。乃所商多未取决，而设想更已无方，有不得不上陈于圣主之前者。

伏维自来钞法无传，然由唐、宋之飞钱、交子、会子，循名而思其义，则似皆有实以运之。独无废银钱不用，而专用钞。上下通以此行。为能以虚运，然闻后亦少变。至明，专以虚责民而以实归上，则遂不行。历代之明效如此，故臣元年所上，皆以实运虚之法。今时世所迫，前法不行，议者遂专于收上设法，意诚善矣。然京城放多而收少，军营有放而无收，直省州县有收而无放，非有商人运于其间皆不行，非与商人以可运之方、能运之利，亦仍不行。谨就现行法中，酌拟四条，以通商情而或转运，敬为皇上陈之。

一、拟令钱钞可取钱也。查市行钱票，与钞无异，而商民使用者，以可取钱也。宝钞准交官项，本自贵重，而人总以无可取钱，用多不便。若于准交官项之外，又准取钱，自更见宝贵。顾发钞已百余万，而欲筹钱以供取，似为大难。然以臣计之，户局向来月解部钱六万余串；自铸当十、当五十大钱，月约解十一万串；今加铸当百以上大钱，月可得二十余万串。若部中仍前月提十一万，则三个月后可积三十余万串；即较前月多提五万串，六个月后亦可积三十余万串。若出示许民半年以后以钞取钱，似属无难。现在民情望此若云霓，故崇实、伍辅样皆奏及之。或谓倘三十万尽而不能给，将若何？臣谓此有二道：一则有钱可取，人即不争取。彼钱店开票，何尝尽见取钱？如四官钱店现在开票放饷之数，可为明证，似无庸虑。一则有许取，人亦安心候取。倘钱将尽而钞纷来，竟不能给，不妨示期停止，令半年后再取，人亦乐从。经过一次发钱，人知钞不终虚，自不急取。此法每年虽似多费数十万之钱，而实可多行百余万之钞。如得准行，臣知不待发钱之日人心始安，即当出示之日而人心已安矣。此筹安人心之最要也。

一、拟令银票并可取银也。现行银票、钱钞，均属天下通行。而行远，要以银票为宜。欲求行远，必赖通商；欲求通商，必使有银可取。人疑无此如许现银以待取，而不知各省之钱粮关税，皆现银也。今既准以银票交官矣，此抵交之银不归之商人乎？既可准其抵交，何妨准其兑取！自上计之，二者初无所殊；而自商视之，则二者大有所异。盖抵交迟而兑取速，抵交滞而兑取灵。凡州县征收钱粮，必有银号数家将钱统易为银，将银统熔为锭，以便解省。

今使商人持钞至倾熔钱粮之银号，准其兑取现银，则商人之用钞便，而得钞不待倾销即可解省，于银号亦便。在各州县收钞于商与收钞于民，初无所异。而零收之与整兑，亦有较见为便者。今若于准交之外，再加准兑取一层，则钞益贵重。处处可取银，即处处能行用而不必取银。御史章嗣衡、河督杨以增所奏之意，盖亦如此。诚知各州县银号之未必即照兑也，即照兑而不免需索扣减也。然许以兑取，则能取而贵之，即不能遽取而亦贵之。方今时势多阻，未必尽行，未必尽不行。得一处行，则一处之银路通；数处行，则数处之银路通。现在商人会票之局全收，唯此可以济银路之穷。京城之中，凡商人之来者皆货物，而往者皆银。使银票得随处兑银，则京城之银可以少出，而各路之银亦可得来，此又通筹全局之所宜加意也。

一、拟令各项店铺用钞可以易银也。各店铺日卖货物，惯用市票，何独惮于用钞？以市票能易银以置货，宝钞不能易银，即不能置货。此虽强令行用，将来货物日尽，宝钞徒存，市肆必至成空。不独商人自虑，即国家亦不能不代为虑。查银钱周转，如环无端。而其人厥分三种：凡以银易钱者，官民也；以钱易银者，各项店铺也；而以银易钱，又以钱易银，则钱店实为之枢纽焉。各店铺日收市票，均赴钱市买银，而钱店则以银卖之。今请令钱店，凡以买票银者，必准搭钞，则各店铺用钞亦可易银，而不惮于用钞矣。各店铺不惮用钞，则以银易钱之人无非用之于各店铺，凡令钱店开票者亦可准令搭钞矣。各钱店开票亦可搭钞，则以银买各店铺之票而亦不惮于用钞矣。凡以三层关节为之疏通，使银钱处处扶钞而行，此亦各行在为周转之法。虽似强民，而初非病民，似不至有大害。惟法行后，银价恐益增昂。然京城银之来路，专在外省解项，部中发项。今解项、发项日形其少，即不行此法，银亦日贵。此则须俟殄平逆匪，方有转机，又不徒关行钞也。

一、拟令典铺出入均准搭钞也。查现在典铺取赎者，用钞不敢不收；而当物者给钞，率多不要。使典铺之钞有入无出，将来资本罄而钞仅存，不能周转，必至歇业。典铺歇业，贫人盖无变动之方。应请令嗣后出入均许按成搭钞，此一行自为周转之法。

以上所拟四条，前二条是以实运法，而不必另筹钞本；后二条是以虚运法，而不至甚为民累。虚实兼行，商民交转，庶几流通罔滞。抑臣更有请者，现行官票、宝钞，虽非臣原拟之法，而言钞实由臣始。今兵丁之领钞而难行使者多怨臣，商民之因钞而致受累者多恨臣，凡论钞之弊而视为患害者，莫不归咎于臣；凡论钞之利而迫欲畅行者，又莫不责望于臣。而臣蒙恩擢任户部，业经数月，一无筹措，上负天恩，下辜人望，夙夜愧悚，实切难安。相应请旨，将臣交部严加议处，以谢天下，而慰人心，庶几浮言稍息。臣虽废黜，不敢怨悔。

谨陈管见，附沥下情，恭折具奏，伏乞圣鉴训示。谨奏。

根据以上内容我们得知，叶夫拉姆皮是根据清内阁上奏咸丰帝的奏折而译出的。叶夫拉姆皮何以有此份奏折并据此而译出该文呢？根据笔者所掌握的材料来看，我们认为是巴拉第这位修士大司祭提供给叶夫拉姆皮这位下属翻译的，也就是说，叶夫拉姆皮是做了现成事，而巴拉第才是该份材料的获得者，因为只有巴拉第这样特殊身份和地位的人员，才有可能收集到如此机密的材料。这一点与前引谭彼岸的推测一致。这份奏折，应该能在中国历史第一档案馆查到原文，至于巴拉第是抄录奏折原文还是从邸报上抄得，那就不得而知了。

三

行文到这里，我们只是说明了王茂荫及其货币改革思想被辗转介绍到德国，从而被马克思写进《资本论》的过程，还有一个重要问题需要交待，这就是马克思为什么要将王茂荫写进《资本论》？这还得从《再议钞法折》说起。

《再议钞法折》实际上是王茂荫关于货币改革的第二个方案。在此以前，他还提出过一个货币改革方案，那就是 1851 年（咸丰元年）的《条议钞法折》。是年，王茂荫任陕西道监察御史，为了缓和清政府的财政危机，他向皇帝提出了《条议钞法折》，建议发行以银两计算的银币（“银钞”）1000 万两，票面价值分 10 两、50 两两种。发行办法是：“行之以渐，限之以制”⁹，即采取审慎的、逐渐增发的办法，第一个发行年度先发行 10 万两，其中 10 两的 5000 张；50 两的 1000 张，试行一两年后，如果银币能够正常流通，不发生贬值及流通混乱现象，则在第二个发行年度把发行量增加一倍，再试行无问题再加倍，直至达到 1000 万两的最高限额时，便不再增发。在银币发行后，并不停止现银的流通，而是让银和钞同时流通，并且以银为主，现银的流通量是银币的数倍。在发行机制方面，王茂荫主张利用封建社会中已有的信用机构——银号，即由国家将在各地区发行的银币分批分摊于若干代办钱粮的殷实银号，无银号的地区，则交给官盐店或典（当）铺。各银号于一个月后按领到钞数缴纳现银给国库作为“钞价”，银号在同顾客往来中可将银币和现银搭配交付。领到银币的银号，须在银币背面加盖本银号的图记，并凭图记对付出的银币承担兑现的责任，顾客随时可以用银币向银号兑取现银。

王茂荫是太平天国军兴后清廷中第一个主张发钞的人。他主张为缓和财政危机而发钞，中了清朝统治者的意，因而在 1853 年（咸丰三年）清朝廷决定发钞和铸造大钱时，就把他擢升为户部右侍郎兼管钱法堂事，企图让他负责推行通货膨胀政策。可是，在实际上，王茂荫所建议的发钞最高限额只有 1000 万两，不过相当于一年财政收入的一小部分；而且，按照审慎发行逐年增倍的办法，由 10 万两起达到最高限额 1000 万两，约需七八年的时间，对于当时财源枯竭而需用急在燃眉的清朝统治者，用这种办法逐年增加一点点收入，可以说是杯水车薪，而且无异是束缚清廷手脚。因此，清朝廷虽然提升了王茂荫的官职，却不肯照他建议的办法行事，1853 年开始实行的发钞、铸大钱等措施，都同王茂荫的设想相违反。1853 年，王茂荫就上了《论行大钱折》，反对铸造大钱；1854 年（咸丰四年）三月，又提出了他的第二个货币改革方案——《再议钞法折》。

王茂荫上《再议钞法折》的主要企图是制止已经发生的严重通货膨胀。《再议钞法折》的主要内容包括四项建议，前两项是整个方案的关键部分。前两项建议都是王茂荫仿照商人发行的银行券设计出来的。王茂荫之所以考虑采用兑现的办法，是鉴于“市行钱票与钞无异；而商民便服者，以可取钱也”¹⁰。这里所谓“市行钱票”，指的就是由私人钱庄、银号等发行的银行券性质的票据，而“钞”则是指国家发行的纸币。实际上王茂荫不了解，国家发行的“钞”和私商钱庄、票号发行的“市行钱票”，是两种性质不同的东西。前者是由货币的流通手段的职能产生，是靠国家的权力强制流通的；后者是由货币的支付手段的职能产生，是靠商人的信用而流通的。“市行钱票”实质上是发行钱票的商人对持票人的债务，商人发行钱票时要向持票人保证随时可按持票人的要求以现金偿还，所以兑现是一种偿还债务行为。国家纸币凭国家权力流通，因而无须兑现，“市行钱票”凭商人的信用流通，兑现就成为必要的条件。王茂荫要使国家发行的“银票”¹¹、“宝钞”等像“市行钱票”一样随时允许兑现，就是企图“暗将官票、宝钞改为可兑现的钞票”，或者说是企图暗将凭权力流通的国家纸币转化为凭信用流通的银行券¹²。

王茂荫的货币观点基本上是属于金属主义的，他也认为“纸虚银实”，在一般情况下，他也不赞成发行纸币，认为纸币总是“不能无弊”、“难以经久”，除非在财政极端困难时，才能作为一种不得已的措施而暂时地、有条件地采用一下。

不过，王茂荫又不像一般的金属主义者那样简单地、绝对地否定不兑现纸币，他不但主张有条件地发行，还力图寻找纸币和金属货币之间的内在联系。他认为纸币虽是“虚”的，无价值的，但在它同“实”币即金属货币保持某种联系的情况下，是能够流通而且“无壅滞之弊”¹³的。把纸币的流通建立在它同金属货币的一定联系的基础上，并且依靠对这种联系

的认识来管理和调节纸币的流通，这就是王茂荫所说的“以实运虚之法”。

“以实运虚”是王茂荫解释纸币流通的基本观点，也是他的货币改革方案的基本立足点。这一观点，是以“纸虚银实”的说法以及他对纸币的数量和价值的相互关系的认识为依据的。他从中国历史上发行纸币的经验看出：纸币“出愈多，值愈贱”¹⁴，“造钞太多，则壅滞而物力必贵”¹⁵。因此，他企图通过限制纸币发行数量并使它同银保持一定联系的办法，来防止纸币的贬值。

王茂荫的两个货币改革方案都体现了这种“以实运虚”之法。在他的第一个方案中，“以实运虚”主要是“通过以数实辅一虚”的办法来实现的。他所以把钞币的最高发行限额规定为 1000 万两，是考虑到当时清朝廷的“岁出入不过数千万两”¹⁶。这数千万两都是现银，钞币的发行即使达到了最高总额，也不过相当于流通中现银的几分之一，1000 万两钞币和数千万两现银同时流通，所以叫作“以数实辅一虚”。在发行达到最高限额以前，“虚”币即钞币在货币流通中所占比重自必更小。因此，他认为这样就可使纸币顺利地流通而无壅滞之弊。

纸币是“虚”的即本身无价值的货币符号，它可以代替金属币执行流通手段的职能，也就是可以“以纸代钱”。但是，纸币只能代替流通中所需要的货币量。如果纸币的发行数量不超过流通中所需要的货币数量，它就可以按照它的票面价值流通而不致贬值；如果发行数量超过了流通中的货币量，那么，无论纸币发行量有多少，都将发生贬值。纸币的发行数量超出流通中所需要的货币数量越多，贬值的程度越严重。这就是纸币和金属货币之间的内在的、本质的联系，这就是纸币流通的规律。

王茂荫提出了“以数实辅一虚”的办法，并且企图按照这种办法对纸币发行数量加以限制，这表明他对纸币和金属币之间的联系已经有了某种粗浅的认识。由于他的货币改革方案对纸币的发行数量作了严格的限制，实行起来是可以避免通货膨胀的。但是，王茂荫和所有的金属主义者一样，并不能正确地指出和说明纸币和金属货币之间的联系。他不了解，纸币是否会贬值，不在于它是否和金属币同时流通，而在于它的发行数量是否超过了流通中对货币的需要量。如果没有超过，即使流通中有“虚”无“实”，即使流通的全是纸币而毫无金属货币，纸币也不会贬值。反之，即使仍有金属货币和纸币同时流通，纸币发行过多仍会贬值，当时清朝的“官票”、“宝钞”正是这种情况。王茂荫所建议的“以数实辅一虚”的办法，实行起来的确可能对限制纸币的发行数量起作用，从而有防止纸币贬值的效果，但它本身并不是保证纸币价值稳定的必要条件。

在王茂荫的第一个货币改革方案中，还规定钞币可以向银号兑取现银。从表面上来看，这种纸币似乎是可以兑现的纸币。可是，因为这个方案并没有规定纸币的发行主体——国家——须负兑现的责任，也没有规定国家必须把一定现银作为兑现准备金存放于银号中，它实质上并不是兑现纸币。这个方案可以防止纸币贬值，是由于它严格限制了纸币发行数量，而并不是由于它为银号规定了兑现的义务。不由国家本身而由银号承担兑现的责任，这对国家发行纸币的数量不能起任何约束的作用，而兑现也就没有真正的保证。如果国家超出流通对货币的需要量而任意增发纸币，即使国家强制银号兑现，银号也将无力承担。

在王茂荫的第二个货币改革方案中，“以实运虚”主要是通过兑现来实现的。在这个方案中，兑现义务的承担者是国家而不是银号。“宝钞”即钱钞由户局解部的现钱中专拨一部分供兑现之用，承担兑现任务的自然是国家。“银票”的兑现虽然在银号中进行，但银号用来兑现的现钱却是属于国家所有的，是国家交给银号代为熔铸的钱粮(赋税)收入。

在这里，用来兑现的现银和现钱已多少具有发行准备金的意义。王茂荫还没有明确地提出“准备金”这一概念和范畴，但他的许多论述都表明了他对这个问题已有了一个轮廓性的

认识。他关于由户局专拨三十余万串钱供兑现宝钞之用的主张，已是一个比较明确的建立兑现基金的思想。在谈到这三十余万串钱的作用时，他说：“此法每年虽似多费数十万之钱，而实可多行百余万之钞”¹⁷，这已是一种“比例准备金制”的思想，表明他已在一定程度上认识到准备金的数量可以大大少于纸币的发行额。此外，他还谈到，有了兑现准备金，就会加强官票、宝钞的信用，以致人们要求兑现的反而减少了。他一再说：“有钱可取，人既不争取，彼钱店开票何尝尽见取钱？”¹⁸“处处可取银，即处处可行用，而不必取银。”¹⁹这也是对兑现准备金的作用比较明确的认识。

王茂荫的第二个货币改革方案，是一个使钞币成为兑换纸币的方案。在这个方案中，“以实运虚”是通过兑现来实现的。兑现的规定，把纸币的发行数量严格限制在同现金准备的一定比例的范围内，对国家发行纸币有更强的约束力，当然能够防止和制止通货膨胀。所以，他的建议触怒了清朝最高统治者，指责他“只知以专利商贾之词率行渎奏，竟置国事于不问，殊属不识大体”²⁰，并把他从财政主管职位上调开。当马克思了解到王茂荫的情况，于是在谈到货币或商品流通，论述“强制流通的国家纸币”问题时便作了那个涉及王茂荫及其货币理论的注释，专门提到了王茂荫关于“主张暗将官票宝钞改为可兑现的钞票”的观点，这也就是马克思将王茂荫写进《资本论》的原因。

综上所述，王茂荫被马克思写进《资本论》的经过是：俄国驻北京布道团第 13 班的修士大司祭巴拉第从清廷中搜集到内阁关于纸币的奏折，然后交于其下属人员叶夫拉姆皮译成俄文，并由巴拉第编入《俄国驻北京布道团人员论著集刊》第三卷，该卷于 1857 年出版。1858 年，德国的卡尔·阿伯尔博士和 F·阿·梅克伦堡将《集刊》前三卷选译出版了德文版《帝俄驻北京公使馆关于中国的著述》，马克思就是根据德文该书了解到王茂荫及其货币观点的，从而有了那个标号为（83）的注释，也从而使王茂荫成为马克思在《资本论》中唯一提到的中国人。

A Historical Investigation about the Fact of that Wang Maoyin Was Written in Marx's "The Capital "

Cao Tiansheng zhang Kun

Abstract: Wang Maoyin is the only person who was mentioned by Marx in his "The Capital". According to the author's investigation, the facts are as follows: Monk Barati, who was the main master of the 13th evangelizing team which the Russian Empire stationed in Beijing, collected the booklet about paper money of the Qing Cabinet. He handed the booklet over to Monk Master Yeflampe who translated it into Russian. And then Barati edited the translated into the third Volume of "Treatise Compilation of the Russian Empire Evangelizing Team Numbered Stationed in Beijing" which was published in 1857. In 1858, two Germans, Dr Karl Abel and F.A. Meklenburg, chose the former three volumes from "Treatise Compilation" and translated. As a result, they published "Treatise about China Originated from the Russian Diplomatic Mission Stationed in Beijing" with the German edition, and it is just from this edition that Marx learned Wang Maoyin and his viewpoint about money. Thereby, he made an annotation marked with 83 in "The Capital I". Seeing that these materials are precious, this article copies the whole text particularly and attached the translated one to it. It also copies Wang Maoyin's "The Booklet of Re-discussing Money". Through the three kinds of copies, the readers can study contractively, learn comprehensively about the detailed course of that Wang Maoyin was written in "The Capital" and understand fatherly the meaning of that Marx mentioned Wang Maoyin and his theory about money in

-
- ¹ 笔者曾依据资料对这个问题进行过较为详细的研究，但在文章发表时，均被刊物杂志作了大量删节，个别地方甚至损害文意，现在发表全文，供专家学者们作进一步研究参考。
- ² 马克思：《资本论》第1卷，第146页，人民出版社，1975年中文版。
- ³ 蔡鸿生：《俄罗斯馆与‘资本论’中的王茂荫》，载《历史研究》1989年第3期第191页。笔者需要补充说明的是：德文1858年版该书扉页印有一段英文：“Shortly will be published: REPORTS returned by the Members of the Imperial Russian Missions at Pekin. Being essays on the customs, institutions, social development, religion ect. of CHINA. Translated from the Russian Original published at St. Petersburg in 1852-1857 by CARL ABEL Ph.Dr 2 vols. 8vo. London.”据此，我们得知卡尔·阿伯尔博士亦曾根据俄文《俄国驻北京布道团人员论著集刊》（1852—1857）的前3卷内容译成英文2卷本并预告很快将在英国伦敦出版，说明这套书的影响是很大的。
- ⁴ 日本长崎岛上一个城市的名称，自古以来就是中日进行现物交换（以货易货）的地方。
- ⁵ 谭彼岸：《“资本论中的王茂荫”问题》，载《岭南学报》第12卷，第1期，第172页。
- ⁶ 彭泽益：《关于马克思、恩格斯论中国》，载《新建设》第3卷，第6期。
- ⁷ 蔡鸿生：“俄罗斯馆与《资本论》中的王茂荫”，载《历史研究》1989年第3期。
- ⁸ 王茂荫《再议钞法折》一文，可见张新旭、张成权、殷君伯点校之《王侍郎奏议》第101—105页，黄山书社，1991年版。
- ⁹ 王茂荫：《条议钞法折》，《王侍郎奏议》，卷一。
- ¹⁰ 王茂荫：《再议钞法折》，《王侍郎奏议》，卷六。
- ¹¹ 银票由官府发行，所以也称“官票”。
- ¹² 马克思在《资本论》中所以提到王茂荫的建议，就是要说明国家纸币和信用货币不同，而王茂荫是不了解这种区别的。
- ¹³ 王茂荫：《条议钞法折》，《王侍郎奏议》，卷一。
- ¹⁴ 王茂荫：《条议钞法折》，《王侍郎奏议》，卷一。
- ¹⁵ 王茂荫：《条议钞法折》，《王侍郎奏议》，卷一。
- ¹⁶ 王茂荫：《条议钞法折》，《王侍郎奏议》，卷一。
- ¹⁷ 王茂荫：《条议钞法折》，《王侍郎奏议》，卷六。
- ¹⁸ 王茂荫：《条议钞法折》，《王侍郎奏议》，卷六。
- ¹⁹ 王茂荫：《条议钞法折》，《王侍郎奏议》，卷六。
- ²⁰ 《清文宗实录》，卷一百二十三，页四十六。